

ASPECTE PRIVIND APLICAREA REFORMEI AGRARE ÎN JUDEȚUL HUNEDOARA, ÎN ANII CRIZEI ECONOMICE (1929—1933)

ANGHEL NISTOR

Criza economică de supraproducție din anii 1929—1933 a fost agravată în România datorită a o serie de factori între care se enumeră, pe primele locuri, predominarea caracterului agraro-industrial al economiei, agricultura prezentându-se cu un nivel înapoiat al forțelor de producție și cu randament scăzut la hectar. Cu toate că reforma agrară slăbise potențialul economic al moșierimii și redusese ponderea raporturilor semifeudale legate de ea, criza agrară împletită cu cea industrială a dus la ruinarea a milioane de producători agricoli mici și mijlocii.

În același timp, „legea Mihalache“ din 20 august 1929 a creat baza legală pentru deposedarea de pământ a țăranimii sărace și mijlocașe în favoarea chiaburilor și moșierilor. „Urmărim, prin urmare — declara în Camera deputaților, autorul legii — să dăm posibilitate celor 6 milioane hectare să circule de la un țăran la altul, să poată fi ipotecate, să poată fi înstrăinate în anumite limite“. Aceste limite se refereau, de fapt, la acordarea priorității chiaburilor față de moșieri în achiziționarea pământului țăranimii sărăcite căci o mărturisește, mai departe același Ion Mihalache : „Este necesar să lăsăm să funcționeze în mod natural, procesul aceasta de selecțiune naturală a acelor gospodari care au virtuți gospodărești. ...Să dăm voie țăranului care vrea să cumpere de la vecinul său și vecinul care vrea să vindă, să poată vinde vecinului care vrea să cumpere“¹.

În condițiile dezvoltării capitaliste a agriculturii, politica sintetizată în principiile „legii Mihalache“ n-a întârziat să-și arate, în scurtă vreme roadele. De altfel, criza a dat un ritm și mai precipitat și mai adânc procesului de pauperizare a țăranimii împroprietărite și de pulverizare a gospodăriilor țărănești create prin reforma agrară, la acestea contribuind, în mare măsură realizarea în numeroase cazuri, în condiții nefavorabile țăranimii, a lucrărilor de împroprietărire cit și târăgănarea acestora în interesul celor ce dețineau puterea în stat.

Evidențiind conținutul antițărănesc al legii din 20 august 1929, Partidul Comunist Român arăta că prin punerea ei în practică țărănimea săracă „va pierde din miinile ei și puținul pământ pe care îl are. Această politică la sate duce, la rîndul ei, la o diferențiere și mai rapidă în sinul țăranimii, la crearea pe de o parte a păturii chiabure și pe de altă parte

1. Virgil Potîrcă, Gh. C. M. Oprescu. *Mica proprietate țărănească*, Craiova, 1932, pag. 98—112.

la proletarizarea mai rapidă a majorității masei țărănești, trecerea ei de partea proletariatului agricol și mărirea în general a rindurilor muncitorimii de la orașe“². În rezoluția cu privire la criza agrară, adoptată la Congresul al V-lea al P.C.R. se sublinia, de asemenea, că exproprierea țăranimii de către bănci și cămătari și vânzarea averii lor cu „toba“ loveau nu numai țăranimea săracă și mijlocașă, ci și păturile de jos ale țăranimii înstărite, întărind concomitent chiaburimea, băncile și pe cămătari³. Procesul de înstrăinare a loturilor primite prin împroprietărire ia amploare după intrarea în vigoare a legii Mihalache. Principala cauză care a silit țăranimea să înstrăineze o parte din loturi a fost neputința sătenilor de a face față sarcinilor impuse asupra pământului și datoriilor contractate. Scăderea prețului pământului în anii crizei a lovit într-un mare număr de țărani care se imprumutaseră la bănci pentru a-și achita loturile de împroprietărire. În condițiile în care prețurile produselor agricole au scăzut considerabil în perioada crizei, capacitatea de plată a multor țărani a fost depășită, aceștia devenind insolvăbili. Ca urmare, ei au fost deposedați de terenuri de către instituțiile creditoare, care le-au scos la vânzare silită⁴.

Documentele vremii referitoare la efectuarea lucrărilor de expropriere și împroprietărire în județul Hunedoara, dau o imagine concludentă în ce privește problema : cum și în interesul cui s-a realizat reforma agrară.

În 7 ianuarie 1929, locuitorii comunei Bretea Mureșană își exprimau nemulțumirea, într-o plîngere adresată prefectului, din cauză că — arată ei — „am fost unii definitiv respinși de la expropriere, iar partea dintre noi am fost împroprietăriți, dar ni s-au dat bălțile și mlaștinile de pe care în cite doi-trei ani nu luăm nimic“. Demascînd abuzurile unor reprezentanți ai autorităților agricole județene, țărani arată în continuare : „Rezervîndu-și domnul Constantin Răsădeanu cel mai fertil pămînt din întreaga moșie expropriată pentru sine și suita sa, totodată s-au format rezerve de stat, s-au dat Ocolului silvic și noi cei ce am îndurat pe front mizerie și ni s-a distrus sănătatea, acum am fost lăsați la o parte sau ni s-a dat ce a fost mai rău...“⁵.

Atitudine dirză față de ilegalitățile săvîrșite cu ocazia împroprietăririi iau și țărani săraci din Teiu, evidențiînd într-un memoriu, faptul că autoritățile i-au șters de pe liste, „iar pe alții care au destul pămînt i-au luat în liste... Sînt în comună vreo șapte inși — arată țărani — anume oameni care au destul al lor și noi nimic nu posedăm“⁶.

La fel, țărani săraci din Nădăștia Inferioară subliniau într-o cerere în 3 martie 1929, abuzurile făcute cu ocazia întocmirii tabelelor de împroprietărire. „Au fost trecute în tabele — spun ei — persoane cu avere și au fost excluși tocmai văduvele de război și cei săraci care de fapt au luat parte la război și sînt de prezent îndreptățiți la împroprietărire“.

2. Documente din istoria Partidului Comunist din România, ed. a II-a, 1953, pag. 95.

3. Ibidem, pag. 137.

4. Legea asanării datoriilor agricole, explicată și comentată de I.A.I. Vasilescu-Vaijean, Alex. D. Neagu, Mircea Drumă, August Filip, pag. 39.

5. Arhivele Statului, filiala Deva, fond : Prefectura, dosar 5/1929, fila 14.

6. Idem, dosar 1/1929, fila 45.

Aducînd precizarea că „scopul reformei agrare ar fi îmbunătățirea stării săracilor și nu să se multiplice averea bogaților, țărani își trimit plîngerea Comisiei de Ocol din Hunedoara în speranța rezolvării juste a doleanțelor lor“⁷.

La 1 mai 1929, țărani din Lunca Bradului înaintează, prin organele prefecturii, un memoriu primului ministru și ministrului agriculturii. „Urmașii moșilor care pe vremuri se duceau la împăratul ca să-și caute dreptatea, — se arată în partea de început a documentului — au ajuns, să se adreseze pe această cale Măriilor Voastre pentru a ne plînge și a ne căuta drepturile“. Din memoriu reiese că țărani au fost nevoiți să plătească de două ori pămîntul de care duceau lipsă, în condițiile în care erau vitregiți, din cauza reliefului, de teren arabil îndestulător. Imediat după legiferarea reformei agrare, ei au cumpărat, pe baza unui contract, terenul, fostă proprietate a unor absenteiști ca mai tîrziu, prin înșelăciune și abuz, un avocat din Brad să determine anularea contractului astfel că țărani cumpără din nou pămîntul de la Casa Centrală a împroprietăririi. După puțin timp și contractul încheiat cu această instituție, a fost reziliat. „Nu cerem milă — o declară răsPICat țărani — ci dreptate, respectarea legii și a dreptului...“. Interesantă este atitudinea tot mai hotărîtă pe care o iau țărani în anii crizei — deziluzionați de promisiunile politicianilor vremii — împotriva trepădușilor partidelor liberal și național-țărănesc. „Politica meschină de partid se poate face — afirmă țărani — pe alte căi, nu pe pielea noastră“⁸.

Delegații țărănilor din satul Tîrnava explicau într-o cerere datată în 3 august 1930, că nemulțumirile sînt provocate de faptul că terenul arabil expropriat din moșia lui Iosika Samuel „nu este în mod definitiv dat celor îndreptățiți, ci îl folosesc mai mulți indivizi neîndreptățiți“⁹.

În martie anul următor, țărani săraci din Tîrnava arătau prefectului că „prin reforma agrară ni s-a făcut o pășune de 33 iugăre care pășune numai o parte a comunei, 40 locuitori o pot folosi, iar 90 locuitori sîntem de tot în lipsă de pășune. De la război încoace — afirmă țărani — tot mereu ne-am adresat cu cereri autorităților în drept în scopul pășunării, dar în zadar căci nu am fost luați în considerare. Am cerut ca să ne facă o pășune de circa 80 iugăre pe calea reformei agrare din pădurea baronului Iosika aflătoare în hotarul comunei noastre și într-un timp ni s-a promis terenul cerut și în urmă numai cu promisiunea am rămas“¹⁰.

Alarmat, Inspectoratul general al Jandarmeriei rurale raporta Ministerului de interne în iulie 1931 că în rîndurile locuitorilor comunei Săcel sînt mari nemulțumiri, ei reclamînd că deși plătesc izlazul n-au unde să-și pășuneze vitele. În același timp, se arată în raport — „țărani din localitățile hațegane : Berthelot, Sînpetru, Batiz, Grădiște, Gîntaga, Densuș, Balomir și Răchitova se plîng că nici pînă acum nu au căpătat loturile de pămînt ce li se cuvin“¹¹.

7. Idem, dosar 5/1929, fila 18.

8. Idem, dosar 173/1929, fila 32-33.

9. Idem, fond : Camera agricolă județeană, dosar Tîrnava, 1930.

10. Idem, dosar 2/1931, fila 9.

11. Idem, fila 12.

Predarea, prin reforma agrară, în posesiunea comunei Zam, a unui teren cu pădure nu se realizase nici în 1931, cu toate că, în urmă cu câțiva ani, inginerii defalcaseră pădurea și hotărîrea de expropriere era dată ¹².

În comuna Dobra, țăranii erau nemulțumiți din cauză că, deși în 1931 li se promisese că vor primi pășune, autoritățile au târăganat efectuarea improprietării încît nici în august 1931 nu aveau nici un loc de pășune pentru vite. Ocolul Silvic, după cum rezultă dintr-un raport al Notariatului din Dobra, atribuie acestei pășuni destinația de pădure iar organele agricole, cea de pășune ¹³.

Proprietarului Ajtay Aladar i se expropriase un teren cu o suprafață de 290 iugăre teren care a fost dat în arendă forțată țăranilor din satul Chitid.

„Îndreptățiții — se arată într-o adresă a preturii plășii Hațeg din 13 august 1931 — și azi dețin terenurile afectate, numai prin arendă forțată, nefiind improprietați definitiv“. Todotată, țăranii erau nemulțumiți și de faptul că — așa cum se arată în adresă, „prin schimbările în teren survenite în timpul efectuării reformei agrare, în prezent nu se mai știe cît i s-ar convenit fiecăruia și cît, de fapt, posedă“ ¹⁴. „N-avem o palmă de pășune comunală și nici pădure — arată țăranii din satul Barbura într-un memoriu adresat prefectului în noiembrie 1931 — din cauză că ni s-a făcut o mare nedreptate din partea d-lui consilier Oroveanu cu pădurea lui Blum Sigmoid din Deva, dînd pădure altor particulari bogați din satele vecine Băița și Săliște iar noi am rămas săraci“ ¹⁵.

Domeniul forestier „Voievodul-Jiet“ din comunele Petrila, Petroșani și Livezeni, cu o suprafață de 13 402 ha (23 218 iugăre), din care 16 512 pădure, restul poieni și goluri de munți, fosta proprietate a arhiducelui Friederich de Habsburg-Lorraine, trebuia confiscată în întregime în baza articolului 191 al Tratatului de pace de la Trianon. Prin contractul din 2 aprilie 1921 acest domeniu a fost vîndut însă societății „Rășina S.A.“ din București. În primăvara anului 1922, Comisia de Ocol a considerat la dezbaterea cazului, societatea ca proprietară. Comitetul agrar, verificînd, la 19 aprilie 1924, valabilitatea contractului de vînzare-cumpărare a dispus confiscarea terenurilor în baza articolului 191 al Tratatului de la Trianon, anulînd contractul ca fiind făcut în contra și cu eludarea legii agrare și a tratatelor de pace ¹⁶. Împotriva acestei hotărîri societatea „Rășina“ a introdus recurs la Curtea de Casație, iar arhiducele la Tribunalul arbitral mixt de la Paris. În urma deschiderii proceselor, aplicarea hotărîrii de expropriere s-a aminorat continuu. La 24 octombrie 1931 între societatea „Rășina“ și Direcția aplicării reformei agrare a intervenit o convenție prin care s-a suspendat executarea exproprierii terenului pînă la tranșarea litigiului la Tribunalul din Paris ¹⁷.

12. *Idem*, dosar 3/1931, fila 63.

13. *Ibidem*.

14. *Ibidem*.

15. *Idem*, dosar 2/1931, fila 15.

16. Arh. St. Deva, fond : Consilieratul agricol, dosar 14, fila 101.

17. *Ibidem*.

Abuzurile săvârșite de către autorități și tergiversarea măsurilor în vederea împrăștiării dovedesc odată mai mult că guvernanții acelor timpuri nu au avut nici un interes în rezolvarea arzătoarei probleme țărănești. Referindu-se la stadiul în care se găseau lucrările de expropriere și împrăștiare, economistul Traian Nichiciu nota în 1931: „Există încă regiuni din Ardeal unde nu s-a făcut nici măsurătoarea nouă a terenurilor expropriate. Reforma agrară nu poate fi considerată ca o chestiune deja terminată”¹⁸. În același timp, într-un referat adresat Consiliului de Miniștri de către Ministerul Agriculturii și Domeniilor se recunoștea, la fel, că lucrările de măsurare și parcelare cadastrală, în vederea definitivării reformei agrare, erau departe de a fi încheiate¹⁹.

Terenurile pe care nu se făcuseră împrăștiări definitive erau folosite încă în arendă forțată. În acest sens, pretura plășii Avram Iancu informa forurile superioare în 1933 că în comuna Baia de Criș, din suprafața de 22 iugăre expropriată „nu s-a dat nimic îndreptățiților ci se folosește în arendă forțată de școală, învățători, lot zootehnic, eclezia bisericii și jandarmeriei”, iar 14 iugăre expropriate bisericii reformate au fost date țăranilor, dar „tot cu arendă forțată, exproprierea nefiind definitivă”. În continuare, darea de seamă a preturii, după ce arată că lucrările de împrăștiare „nu numai că nu s-au făcut dar nici măcar nu s-au început”, neexistând nici o hotărâre de împrăștiare definitivă, explica acest neajuns prin imposibilitatea plății din partea celor ce urmau să fie împrăștiți, a sumei de 120 lei pentru măsurarea unui iugăr cadastral „în împrejurimile financiare de astăzi cu criza care pe zi ce trece se tot adâncește”²⁰.

ASPECTS CONCERNANT L'APPLICATION DE LA RÉFORME AGRAIRE DANS LE DÉPARTAMENT DE HUNEDOARA PENDANT LES ANNÉES DE LA CRISE ÉCONOMIQUE (1929—1933)

R e s u m é

Les documents d'archive employés par l'auteur pour la rédaction du présent article, nous offrent une image éloquentes sur la manière injuste qui présida les expropriations et les donations foncières dans le département de Hunedoara, pendant la période de l'entre — deux — guerres.

La réforme agraire de 1921 a affaibli le potentiel économique de la bourgeoisie rurale et a réduit l'importance des rapports semi-féodaux qui gouvernaient cette classe sociale; la crise manifestée dans l'agriculture ajoutée à celle de l'industrie menant à l'appauvrissement total des milliers de producteurs agricoles petits et moyens.

18. Traian Nichiciu, *Cărțile funduare din Ardeal*, Cluj, 1931, pag. 94—95.

19. Arh. St., fond: Consilieratul agricol județean, dosar Inspectoratul cadastral, 1931.

20. *Idem*, dosar 4/1933, fila 61.